

РОЛЬ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства важливу роль у становленні професійної культури фахівця відіграють його особистісні цінності, які виступають смисловими регуляторами діяльності і спілкування людини (О. Леонтьєв, В. М'ясищев). Це особливо стосується фахівця-психолога, адже його особистість є головним інструментом його практичної діяльності, спрямованої на надання допомоги іншій людині. Оскільки становлення професіонала починається з його самовизначення (Е. Еріксон, Г. Абрамова, Н. Повякель, Є. Зеєр) та здійснюється через подальшу професійну ідентифікації, на нашу думку, логічно розпочинати дослідження феномена особистісних цінностей фахівця з майбутніх психологів. Тому, у нашому дослідженні важливими є декілька питань: по-перше, які особистісні смисли психолога, втілюючись у професійних цінностях, впливають на конструктивне, зріле уявлення майбутнього психолога про свою професію та власне професійне Я; по-друге, чи змінюються протягом професійного навчання особистісні цінності та смислові конструкти і яким чином.

Мета статті полягає в аналізі ролі особистісних цінностей у професійному становленні студентів-психологів.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема особистісного смислу поставлена в працях О. Леонтьєва, О. Запорожця, А. Прангішвілі, В. Зінченка та ін. Особистісні цінності вивчалися в дослідженнях Б. Братуся, Ф. Василюка, Б. Додонова, Б. Ананьєва, В. Ядова, М. Рокіча, Ш. Шварца, Н. Саліхава та інші. Особливості професійного розвитку розглядали Є. Зеєр, М. Бітянова., М. Гінзбург, Л. Катаєва, М. Катц, Г.Томе, Г.Рієс та ін.

Виклад основного матеріалу. Професійна культура є інтегративним поняттям, яким позначають всю сукупність спеціальних теоретичних знань та практичних вмінь, пов'язаних з конкретним видом діяльності. Ступінь оволодіння професійною культурою відображається у кваліфікації і кваліфікаційному рівні. Слід розрізняти *формальну кваліфікацію*, яка відображається у сертифікаті (дипломі, атестаті тощо) про закінчення навчального закладу і вимагає засвоєння певної системи необхідних теоретичних знань та *реальну кваліфікацію*, яка з'являється після декількох років роботи за фахом і складає професійний досвід особистості [5]. Ще однією компонентою професійної культури є творче ставлення до праці. Воно, як стверджують психологи, формується у процесі активного надбання професійного досвіду, починаючи із засвоєння практичних навичок на професійній практиці у ВНЗ. У психологів професійна культура невід'ємно пов'язана з гуманітарними і соціальними цілями – досягнути благополуччя, психічної рівноваги, впевненості клієнта у власній спроможності вирішити свої життєві проблеми, задіявши для цього власні ресурси. Психолог, досягаючи зазначених цілей, відштовхується, перш за все, від власних цінностей, досвіду та етичних принципів професії. Останні тісно пов'язані із загальними етичними принципами [1; 2; 3; 4; 6; 8]. Водночас, всі вищезгадані принципи заломлюються через смислові репрезентації власного досвіду фахівця та реалізуються у процесі психологічної допомоги людині.

Згідно з О.М.Леонтьєвим, *особистісний смисл* в його вузькому розумінні представлений у свідомості людини як одиниця психічного, що пов'язує суб'єкта життєдіяльності з власними мотивами. «Особистісний смисл завжди конкретний; явно або приховано в ньому містяться вказівки на ті мотиви, які додають особистісної значущості об'єкту чи явищу і вказують на змістові відносини між ними: смисл – це завжди смисл чогось та стосовно чогось» [6, с.169]. Оскільки, «особистісними цінностями стають тільки ті смисли, по відношенню до яких суб'єкт самовизначився» [2, с. 99], то, згідно з Г. Будінайте та Т. Корніловою, відстежити їх можна за

допомогою проблемних ситуацій смислового вибору суб'єкта. У нашому випадку, для дослідження *особистісних професійних цінностей* студентів-психологів ми розробили опитувальник «Особистісні цінності у професії» з 15-ма твердженнями, які відображають уявлення психолога про свої обов'язки, про особистість клієнта, про значущість своєї професії і себе в ній, про власні особистісні якості. Респондентам було запропоновано відповісти на питання «так» чи «ні», аргументуючи свою відповідь. Кожне твердження містило у собі два смислових варіанти відповіді: *зрілий*, конструктивний, тобто аутентичний запропонованій ситуації, такий, що веде до позитивного результату у разі його використання, та *хибний*, деструктивний, при використанні якого ситуація погіршується, а клієнт знаходиться у нерозв'язаній ситуації. Останній варіант (хибний) поділяється на такі компоненти (смислові конструкти), як: «будь завжди досконалим»; поспішай у своїй роботі; завжди інших людей; завжди будь сильним, відповідальним; у взаєминах з клієнтом займай позицію «Рятівник» - «Жертва»; не відчувай себе, своїх потреб, почуттів, станів тощо; не будь собою, а будь кимось іншим; смисли, що відображають надмірне захоплення професією, які витісняють інші важливі сфери життя людини; беззавітне служіння людству, що відображається у переживанні важливості своєї праці; уявлення про безгрішність, святість позиції психолога у процесі психологічної допомоги. Дослідження проводилося на нормативній вибірці, що складалась із 100 майбутніх психологів, з яких 50 студентів-психологів навчаються на 1-му курсі і 50 старшокурсників – студентів 4-5-го курсів. Дані, отримані за допомогою контент-аналізу представлені на Рис. 1.

Отримані результати дозволяють виділити та порівняти ступінь прояву професійних особистісних цінностей, а також відстежити їхню динаміку. Ми припускаємо, що хибні уявлення про свою професію і себе в ній будуть зменшуватися у процесі професіоналізації студентів, а конструктивні, зрілі зростатимуть.

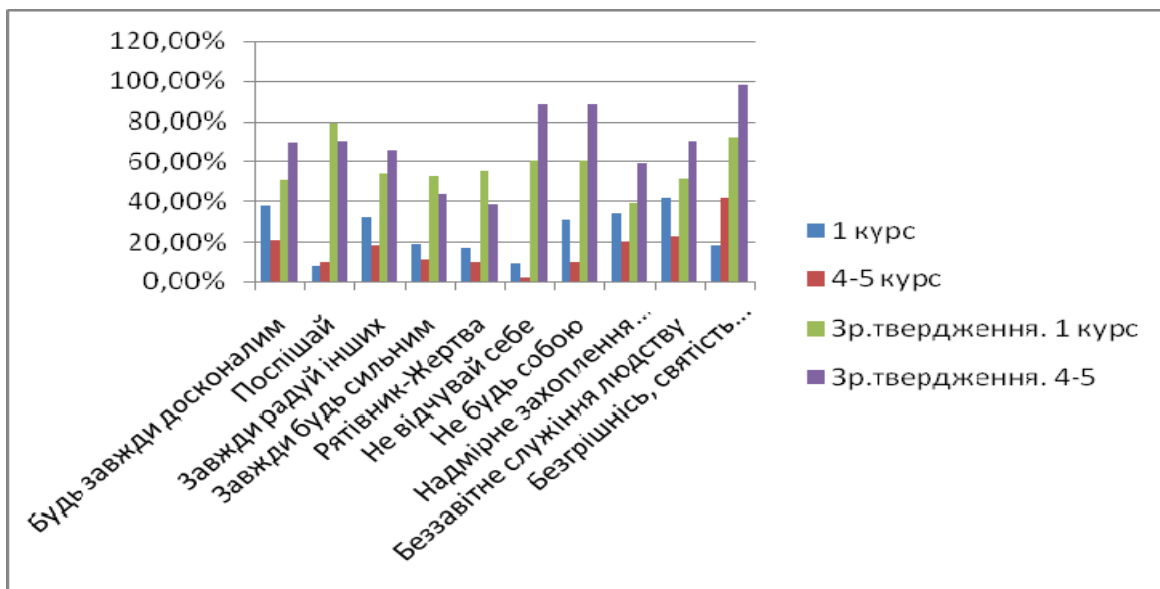

Рис.1. Розподіл частотних показників зрілих та хибних уявлень про професію «психолога» і себе у ній студентами 1-х та 4-5-х курсів, %

Отже, почнемо аналіз з першої шкали і такого особистісного смислу, як «*будь завжди досконалим*». За своєю суттю він є провокативним, адже ніхто не може бути завжди, у всіх ситуаціях досконалим. Ми втілили його у 4, 6, 10 та 15 пунктах опитувальника.

Перше твердження «Психолог завжди зобов'язаний йти за феноменологією (переживаннями, думками тощо) клієнта» спрямоване на виявлення розуміння студентами сутнісного процесу психологічної допомоги. У першокурсників хибні відповіді звучали таким чином: «Так, інакше йому не зрозуміти проблему», «Це дозволить ідентифікуватися з клієнтом, вирішити проблему», які склали 11% від загального числа. Зрілі вислови склали 14%. У старшокурсників хибні відповіді склали 7,5% і за змістом дуже схожі на відповіді 1-курсників. Натомість адекватні відповіді вони аргументують, спираючись на отриману у процесі навчання інформацію. Загалом зрілих відповідей було 17,5%.

Наступний пункт опитувальника «Психолог зобов'язаний виконувати свою роботу на високому професійному рівні, не допускаючи помилок, інакше клієнт може постраждати» нашоє респондентів замислитися над правом психолога на помилку. Тут хибні відповіді студентів першого курсу здебільшого носять констатуючий характер, а також аргументацію щодо змісту психіки людини. Зрілі твердження склали 8,5%, в яких акцент було зроблено на загальнолюдському уявленні про те, що «всім людям властиво помилятися». Загальна кількість незрілих відповідей склала 14,5%. У старшокурсників хибних відповідей нараховується 9% і менша частина з них також носить констатуючий, формальний характер; більша ж частина респондентів при аргументації спирається на етичний кодекс психолога, а саме принцип «Не нашкодь». Зрілі відповіді склали 13% від загального числа, в них старшокурсники теж спиралися на принцип «Не нашкодь», але разом з тим, вони поєднували його з можливістю помилок. Характерно, що смисловий конструкт про «право людини помилятися» зберігається до 5-го курсу, але доповнюється фактичними знаннями про права психолога та клієнта, кодекс психолога, особливості проведення терапевтичної роботи та ін. Це свідчить про те, що суб'єкт привласнив ці сенси, а отже вони стали його особистісними цінностями, які регулюватимуть його професійну діяльність.

У наступному пункті «Якщо психологу щось не зрозуміло у сповіді клієнта, він не повинен цього виявляти, щоб клієнт не думав про нього як про некомпетентного спеціаліста» ми намагалися виявити ставлення респондентів до процесу психологічної допомоги та до себе як професіонала. На 1-му курсі хибних відповідей був 1%, решта була присвячена адекватним, зрілим твердженням. Відповіді старшокурсників всі були аутентичними, зрілими, які спиралися не лише на розуміння того, що без уточнення проблеми неможливо її зрозуміти і вирішити, а наводилися навіть психологічні техніки «уточнення проблеми», «перефразування» тощо.

Останній пункт цієї групи («Психолог завжди правий») спрямований на з'ясування, наскільки адекватно майбутні психологи сприймають себе в цій ролі. Отже, сумарний показник хибних відповідей за шкалою «завжди будь досконалим» (рис.1) для студентів 1-го курсу склав 37,7%, для студентів 4-5-х – 20,5%. У той же час, зрілі твердження змінюють картину: першокурсники – 50,5%, старшокурсники – 69,5%. Така позитивна динаміка особистісних смислів свідчить про професійний розвиток і збільшення, поглиблення професійних сенсів у смисловій системі особистості майбутнього фахівця.

Друга шкала («Поспішай») представлена твердженням «Психолог повинен за малий проміжок часу допомогти людині, що прийшла на прийом», яке на меті з'ясування наявності в особистісних цінностях респондентів смислового конструкту «поспішай». Кожна людина за певних обставин схильна поспішати, але певна кількість людей користуються цією моделлю взаємодії з оточенням без об'єктивних причин. Клінічний психолог Т. Кейлер називає таку поведінку директивною [10, с.365]. За статистичними даними, 8% респондентів 1-го курсу і 10% старшокурсників вказали на те, що допомога клієнту повинна здійснюватися у мінімальний термін. Відповіді 4-5-х курсів в деяких випадках були схожими з попередніми, але й містили свої

вагомій відмінності, зокрема, акцент був зроблений на професіоналізмі фахівця. Як бачимо, динаміка хибних тверджень за цією шкалою має зворотний характер: з роками навчання студенти-психологи схильні до формування дещо неадекватної моделі своєї професійної діяльності. А це означає, що вони використовують її як орієнтир для оцінки себе (своєї професії, клієнтів, колег) та подальшої практичної реалізації. Зрілі твердження 1-курсників склали 79% від загального числа, а 4-5-курсників – 70%. За змістом обидві групи використовували аргументи, що стосуються глибини проблеми клієнта, але пояснювали їх з різних життєвих позицій. Молодша група акцентувала увагу на більш загальних, життєвих смислах, старша група посилалася на вже інтеріоризовані професійні знання.

До третьої шкали («Завжди радуй інших») належать пункти, що розкривають переконання студентів щодо відносин клієнта та психолога у процесі психологічної допомоги. Отже, на друге запитання «Клієнт повинен виходити після консультації з психологом більш щасливий, аніж був до неї» 16% першокурсників відповіли згодою, адже «досягнення щастя клієнтом є метою роботи психолога». Таке ставлення до результату своєї праці свідчить про завишену вимогливість психолога до себе і про певне неадекватне уявлення про динаміку самопочуття клієнта в процесі психотерапії та консультування. У 4-5-го курсів цей показник різко зменшується – 6,5%, але смисловий зміст залишився тим самим. Конструктивні, зрілі відповіді на це запитання склали 3,5% у першокурсників і 12,5% старшокурсників. На пункт «Якщо психологу щось не зрозуміло у сповіді клієнта, він не повинен цього виявляти, щоб клієнт не думав про нього як про некомпетентного спеціаліста» опитувальника за даним смисловим конструктом було отримано наступні результати: незрілі відповіді склали 0,5% у студентів 1-го курсу, решта – конструктивні. Останнє у цій шкалі твердження «Психолог повинен піклуватися про клієнта, турбуватися щодо його настрою, почуттів у процесі бесіди задля того, щоб не торкнутися глибоких і складних переживань» спрямоване на з'ясування ставлення психолога до почуттів клієнта. Хибні відповіді респондентів обох груп склали 2,5%. Як бачимо, деякі студенти схильні займати стосовно клієнта не дорослу, професійну, паритетну позицію, а більш залежну, запобігаючу. Це може бути пов'язане з браком професійних знань і досвіду в досліджуваних, а також з їх життєвою позицією. Відповіді 4-5-го курсів відрізняються двозначністю за принципом «так, але...». Конструктивні відповіді у двох групах складають 22,5%. За змістом висловлювання першокурсників були менш категоричними, ніж у 4-5-го курсу. За трьома пунктами цієї шкали найвищими показниками є дані 1-го курсу – 32,6% хибних відповідей. У старшокурсників цей показник значно менше – 18%. Це свідчить про те, що першокурсники більше орієнтовані «радувати інших», виправдовувати їхні очікування, аніж будувати рівні, відповідальні, партнерські відносини. Старшокурсники більш схильні мислити і діяти в процесі психологічної допомоги конструктивно, відповідально. Їх показники зрілих переконань склали 65,3%, у першокурсників – 54%.

Четверта шкала «завжди будь сильним» містить пункти «Психолог повинен ділити відповідальність з клієнтом за все, що відбувається у терапевтичній взаємодії», «Психолог повинен бути сильним, завжди у гарному настрої». За сумарними показниками наведених вище пунктів у першокурсників отримано 18,5% хибних тверджень і 52,5% конструктивних, зрілих. Для 4-5-го курсів результати дещо нижчі: хибні висловлювання склали 11%, зрілі – 43,5%. На запитання про міру відповідальності у терапевтичній взаємодії хибні відповіді студентів 1-го курсу склали 5%. В них всю відповідальність респонденти залишали за психологом, а клієнт виступав в якості об'єкта впливу. Аргументація спиралася на те, що психолог більш досвідчений, має більше знань. У старшокурсників відсоток хибних тверджень за цим питанням незначний – 1,5%. Хибні уявлення щодо 9-го пункту опитувальника у студентів 1-го курсу склали 15,5%, у 4-5-х курсів – 8%. Студенти акцентують увагу на «важкості роботи»,

на вмінні психолога стримувати свій негативний настрій, щоб був позитивний результат роботи. Отже, динаміка за цією шкалою є позитивною.

П'ята шкала спрямована на розуміння студентами професійної позиції психолога у взаємодії з клієнтом. Вона представлена питанням *«Клієнт – це постраждала сторона, він не може допомогти собі, тому головним у процесі терапії повинен бути психолог»* та *«Психолог повинен піклуватися про клієнта, турбуватися щодо його настрою, почуттів у процесі бесіди за для того, щоб не торкнутися глибоких і складних переживань»*. Отже, 17% респондентів 1-го курсу позиціонують себе психологом, що «рятує» клієнта, сприймаючи його як «жертву», аргументуючи цю позицію тим, що «психолог – знавець психіки, професіонал», «він допомагає клієнтові, а значить – він головний». Студенти 4-5-го курсів дещо інакше коментують цей пункт: залишаючи психологу головну роль, вони пояснюють це досвідом, віком. У них хибні відповіді склали 10% від загального числа. Натомість, зрілі відповіді у молодшій групі склали 55%, у старшокурсників – 38%. Обидві групи наголошують на тому, що міра відповідальності за процес і результат лежить на обох суб'єктах взаємодії, що важлива мотивація клієнта на роботу, тому що в цьому випадку він приймає активну позицію стосовно своєї проблеми.

Шоста шкала *«не відчувай себе»* та сьома шкала *«не будь собою»* представлена пунктами *«Психолог не повинен у терапевтичній бесіді використовувати власні життєві ситуації у якості прикладів»*, *«Клієнт має право злитися, гніватися на психолога»*. Обидва твердження мають на меті з'ясувати ступінь автентичності майбутніх психологів, тільки перше спрямоване на самого психолога, а друге – на клієнта. Хибних відповідей у шостій шкалі на 1-му курсі 9%, на 4-5-му – 2%; у сьомій шкалі на 1-му курсі – 31%, на 4-5-му – 10%. На нашу думку, обидві шкали тісно пов'язані, адже заперечення певних форм діяльності суб'єктом невід'ємно веде до пригнічення емоцій, які з цим пов'язані. Конструктивні відповіді склали 88% у старшокурсників і 60% у першокурсників для обох шкал. У поясненні пункту *«Клієнт має право злитися, гніватися на психолога»* респонденти були однотайні: клієнт може проявляти свої негативні емоції. Аргументи першокурсників більше схилилися до того, що «клієнт – вільна людина, і психолог не може заборонити йому злитися», а старшокурсники пропонували негативну поведінку клієнта зробити об'єктом психологічного аналізу.

До восьмої шкали належать пункти *«Психолог зобов'язаний виконувати свою роботу на високому професійному рівні, не допускаючи помилок, інакше клієнт може постраждати»* та *«Справжній психолог-професіонал повинен цілковито присвячувати себе роботі, бути захопленим нею. Тільки тоді він зможе якісно допомагати людям»*. Взагалі, сумарний показник хибних тверджень за даною шкалою у першокурсників склав 34%, у старшокурсників – 20%. Щодо конструктивних, зрілих відповідей: у молодшій групі він склав 39%, у 4-5-го курсів – 59%. Змістовий аналіз відповідей показав, що обидві групи вважають недоцільним весь свій час, сили віддавати роботі, професійному вдосконаленню, адже «людина повинна розвиватися у різних сферах – сім'я, друзі, творчість, хобі, фізична культура та ін.».

Дев'ята шкала містить у собі пункти *«Психолог повинен відчувати свою значущість у процесі роботи з клієнтом»*, *«Клієнт – це постраждала сторона, він не може допомогти собі, тому головним у процесі терапії повинен бути психолог»* та *«Психологічна допомога обов'язково повинна бути на першому місці поміж інших професій»*. Всі вони з різних сторін розглядають проблему *«беззавітного служіння людству»*, альтруїстичного ставлення до своєї професії. Отже, 19,5% респондентів першого курсу та 11% старшокурсників вважають, що «клієнт повинен давати психологу зрозуміти, що його праця важлива», «тоді психолог розуміє, що у ньому мають потребу», «адже клієнт обрав саме його», тобто почуття власної значущості, з їхньої точки зору, бажане, навіть корисне, оскільки мотивує психолога працювати краще. Відповіді студентів-психологів на друге запитання цієї шкали склали таку картину: конструктивні

відповіді студентів 1-го курсу склали 20,5%, старшокурсників – 25%; хибні відповіді були лише у першокурсників – 4,5%. Ми вважаємо, що у даних респондентів порушені межі власного професійного Я у бік їх звуження. У такому випадку людина жертвує своїми інтересами заради інтересів іншого.

Наступним предметом нашого аналізу є проблема значущості професії психолога у межах розмаїття інших професій. Так, за нашими даними 7% респондентів 1-го курсу і 6% старшокурсників вважають, що психологічна допомога повинна стояти на першому місці серед інших професій. За сумарними показниками зрілі відповіді у першокурсників складають 18%, у старшокурсників – 19%. Цікаво те, що більшість з цих респондентів на перше місце поставили медицину. Отже, загальні показники даної шкали мають такий вигляд: хибні відповіді першого курсу склали 41,3%, старшокурсників – 22,6%; конструктивні твердження, навпаки, переважають у 4-5-го курсів – 70%, у першокурсників – 51% відповідно.

Десята шкала (*«безгрішність, святість психолога»*) присвячена дослідженню професійної позиції психолога щодо власного права на помилку. В опитувальнику вона представлена пунктом *«Психолог завжди правий»*. Отже, 18% респондентів першого курсу вважають, що психолог завжди правильно бачить проблему клієнта, вибирає адекватні методи для її вирішення і, звісно, досягає позитивного результату. 41,3% студентів 4-5-го курсів теж вважають, що психолог завжди правий тому, що є кваліфікованим професіоналом. Наведемо показники конструктивних відповідей: для першого курсу – 72%, для старшокурсників – 98%. Цікавим є те, що динаміка цього смислового конструкту є зворотною, а не лінійною, як у попередніх шкалах.

Висновки. Отже, ми з'ясували, що студенти-психологи 1-го та 4-5-го курсів будують образ своєї професії, своїх відносин з клієнтом, своє професійне Я, спираючись на особистісні смисли, які згодом, у процесі інтеріоризації привласнюються та спрямовують подальшу професійну діяльність суб'єкта. Ці смисли, втілюючись в особистісні цінності, за своєю природою можуть бути конструктивними, зрілими та деструктивними, хибними. На початку дослідження ми робили декілька припущень про те, що хибні відповіді більше характерні першокурсникам, оскільки їх професійна позиція недостатньо сформована і більше спирається на їх життєвий досвід; що динаміка деструктивних переконань зменшується лінійно від першого курсу до п'ятого, в той час як конструктивні смислові конструкти збільшуються з роками навчання. Згідно отриманих даних, хибні переконання студентів 1-х курсів домінують у таких смислових конструктах, як: *«будь завжди досконалим»*, *«завжди радуй інших»*, *«завжди будь сильним»*, *«Рятівник-Жертва»*, *«не відчувай себе»*, *«не будь собою»*, *«занадте захоплення роботою»*, *«беззавітне служіння людству»*. Натомість смислові конструкти *«поспішай»* та *«безгрішність, святість психолога»* переважають у старшокурсників (див. Рис.1). Це частково підтверджує наше перше припущення. Щодо другого припущення, то воно повністю підтвердилося. Таким чином, особистісні цінності студентів-психологів поступово змінюються у процесі професійного становлення та регулюють її подальшу спрямованість. Подальшу перспективу роботи ми вбачаємо у дослідженні динаміки особистісних цінностей практикуючих психологів з різним професійним стажем.

Література

1. Акопов Г. В. Социальная психология высшего образования. / Г. В. Акопов. - Самара, Издательство Самарского ГПИ, 1993.
2. Абрамова Г. С. Практическая психология. Учебник для студентов вузов. / Г. С. Абрамова. - М.: Академический Проект; Трикта, 2005.

3. Будинайте Г. Л., Корнилова Т. В. Личностные ценности и личностные предпочтения субъекта / Г. Л. Будинайте //Вопр.психологии. – 1993.-№5.- С.99
4. Гиппенрейтер Ю. Б. Введение в общую психологию / Ю. Б. Гиппенрейтер. Курс лекций. Учебное пособие для вузов - М.: ЧеРо, 1997.
5. Кравченко А. И. Культурология: Учебное пособие для вузов / А. И. Кравченко - 3-е изд.- М. : Академический проект, 2001.
6. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д. А. Леонтьев - 3-е изд., доп. — М.: Смысл, 2007. — 511 с.
7. Меновщиков В. Ю. Психологическое консультирование: работа с кризисными и проблемными ситуациями. / В. Ю. Меновщиков. - М.: Смысл, 2002.
8. Петрушин С. В. Мастерская психологического консультирования / С. В. Петрушин. - СПб: Речь, 2006.
9. Столяренко Л. Д. Основы общей психологии / Л. Д. Столяренко. - Ростов-на-Дону: Феникс, 1999.
10. Стюарт Й., Джойс В. Основы ТА: Транзакційний аналіз: Пер. з англ. / Й. Стюарт . – К.:ФАДА, ЛТД, 2002.- 393 с.

Статья посвящена исследованию личностных ценностей в профессиональном становлении студентов-психологов. Разработан опросник «Личностные ценности в профессии». В опросе приняли участие 100 человек, 50 студентов-психологов первого курса и 50 старшекурсников 4-5-го курсов. Контент-анализ опроса показал, что количество ошибочных утверждений у первокурсников составляет 24,71%, а у старшекурсников – 16,54%. Было определено, что с годами учебы динамика деструктивных убеждений уменьшается .

The paper is devoted to studying personal values of students-psychologists during their professional formation. A questionnaire named «Personal values in the profession» for analyzing personal professional values of students-psychologists was developed. 100 persons took part in the survey: 50 first-year students and 50 senior students of year 4 and 5. Content analysis of survey responses showed that the number of incorrect statements among first-year students was 24,71%, and for senior students it was 16,54%. It was determined that after the years of study the dynamics of destructive beliefs had linearly decreased.

Статтю подано до друку 25.10.2012.

©2012 р.

Н. О. Єрмакова (м. Суми)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОВІРИ ДО СЕБЕ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес, активізація міжнародної взаємодії, світові інтеграційні та глобалізаційні процеси спричинили значні трансформації сучасного суспільства. Постійні зміни в суспільно-політичному, економічному, культурному житті висувають нові вимоги до підготовки конкурентоспроможного на сучасному ринку праці фахівця, зумовлюють потребу оновлення умов формування культури його особистості. Дослідження усіх складових феномену становлення професійної культури особистості майбутнього практичного психолога набуває особливої актуальності для сучасної вітчизняної науки (зокрема, довіри до